

creuria que això és casual? I així com no s'amoïnava a cercar l'any, com ens podem refiar ni del segle? ⁸ Una explicació teòricament possible d'*atuells* partint d'ARTIFICULOS fóra suposar que aquest, al costat d'*a(l)itífells*, vagi donar també, passant per **altovells* > **altovells* > **ato(v)ells*. Un reguitzell d'asteriscos, ja es veu. Massa hipotètic això per ser versemblant, massa inexplicable l'absència en la documentació i en el llenguatge comú i tradicional. Poc versemblant la sonorització de la -F- en un compost així, i notem també que en els representants certs d'**ARTIFICULOS* la vocal que precedeix la F no apareix enlloc sinó com a *i* mai com a *e*, etc. També descarto una altra idea en què pensava anys enrere: relacionar amb l'it. *stoviglie* 'utensilis', que uns han explicat com a **TESTUILLA*, altres, en forma fonèticament més plausible, com un encreuament d'aquest amb *USETILIA* (oc. ant. *ordilbas, ostilbas*), metàtesi de *UTENSILIA*. Però com es veu *atuells* s'aparta resoltament de la inicial de *stoviglie* i hi hauria cent llegües de mal camí si volguéssim salvar aquest salt mortal i els altres fonètics. Altra ment hi hagué encara altres modificacions d'*atífells* per encreuament: *catífells* o *gatífells* en el Maestrat (Ga. Girona defineix «fermentes, trastes dels diferents oficis», p. 114) en el qual hi ha compromís amb un sinònim *catífets* (per al qual vegeu *AlcM*, s. v. *cat.*)

Atufament, atufar, V. tuf

ATUIR, 'abatre, aclaparar, deixar rendit' i la seva variant local *atuar* 'aclaparar, estabornir', origen incert, però és versemblant que resultin d'antigues formes *atoir*, *atoar*, reducció del medieval *atovar*, que va usar-se com a variant d'*ATALBAR* (o *ataubar*) 'estabornir, atabalar' i que com aquest serien derivats de l'àr. *talb* 'pèrdua, dany, ruïna'. □ 1.ª doc.: 1803, *Belv.*

Ací com a vulgarisme, traduït per ll. *necare* i el cast. *apiolar* (mot vulgar per 'matar'); Lab. (1839), en canvi, el dóna com a 'matar' però com a 'antiquat'. Possiblement no el coneixien bé ni l'un ni l'altre, puix que no estava pas en camí d'antiquar-se ni tampoc era de sentit tan fort com 'matar'.

Els millors escriptors de la Renaixença ens donen el valor precís d'aquest mot «-- jo 't prego pels nins que 't diuhen pare: / jo 'ls gronxaria als brassos, jo 'ls donaré 'ls pits meus; / mira que és, ay, un glavi per aqueix cor de mare / l'alletar la fillada de qui *atubí-li* 'ls seus!», *Atl.* vi, 30d (ha esclafat Atlants i els ha malmesos a tots, però no morts; en la 1.ª versió, havia posat *li robà*), «Hèrcules --- batent a colps de clava los gegants de la Crau en la Provensa, *atubint* a Gerió y al Líbich Anthou, esparverant les Harpies ---» (*Atl.*, próleg, p. 7). «Aixocant la seva manassa destra, me la llançà de revés a la cara, amb força capaça d'*atuir* a un bou, però jo, que ja el veia venir, vaig parar-li la meua i les dues toparen amb un *xec* feréstec que retrunyí ---», *MVayreda (Puny.)* VIII,⁶⁰

p. 112); PCoromines anotava a l'Empordà (Llers) el 1898: «*atuir*: estabornir, deixar mig mort, rendit: *el va deixar atuit* (ho diu tothom)»; i és també el matís amb què l'usa un escriptor tan modern i de tan fina percepció com Josep Carner: «cansats, retornaríem al lluminós estatge / perquè la boira fina del dol no 'ns *atuis*» (*Monjoies*, 32).

Segons *AlcM* és un mot estrany als altres dialectes, que localitza només en el català oriental, des del Vallès i Maresme cap al Nord, també a Valls, i crec que cal fer una distinció entre l'ús estrictament verbal i el participi *atuit*, en el qual (si bé no *atuir*, *atuirà*, etc.) el mot era ja ben corrent a Barcelona des dels anys quasi infantils a on abasta la meua memòria.

No tenim proves ni indicis que *atuir* sigui un mot heretat de l'època arcaica de l'idioma; l'absència total del mot en llengua d'oc i les altres llengües romàniques, espt. l'àrea limitada en què apareix, tot i ser un mot important com ho és un verb de sentit tan general, i el seu matís fortament expressiu i fins afectiu, tot això són indicis que, sense tenir caràcter decisiu, en aquest sentit, més aviat fan dubtar que hom pugui atribuir-li una antiguitat molt gran.

El mètode més còmode d'exposar el problema etimològic, puix que Moll en el seu diccionari n'ha tractat amb desusada extensió, serà seguir les seves paraules, comentant-les. «Segons M-Lübke, *REW*, 9018, ve de **TUTARE*, i és per tant germà del cat. *tudar* 'apagar', 'fer malbé';¹ però aquesta etimologia no explica el canvi de conjugació ni acaba d'esser convincent en la part fonètica i semàntica (cf. J. Ronjat, *FLR* LXI, 167, i G. Millardet, *Rom.* XLII, 461)». No acaba (per dir-ho amb el personal eufemisme de Moll) ni comença a ser possible fonèticament: està enterament exclosa per aquest costat. Cal tenir en compte que ací deu haver-hi una reacció tàcita enfront d'una discussió Vogel-Tallgren (*Glanures* I, 172; II, 172), en què aquest com a idea preferible a la de l'altre deia que el nostre *atuir* vindria de *TUTARE* a través del fr. *tuer* 'matar', del qual el mot català fóra manllevat: evidentment l'única manera d'explicar-ne la fonètica, amb desaparició de la -T-; M-L. devia recordar la nota de Tallgren, i fa constar que l'oc. *tuar* és manlleu del francès, però com que després afegeix it. ant. *attutare*,⁴⁵ it. mod. *attutire* 'mitigar', li venia més a tomb posar el cat. *atuir* darrere d'aquest, i es deixà en el iinter l'allusió a la desaparició de la -T- en català: sembla, doncs, que impliqui vagament un manlleu del francès, però potser no s'adonà que la idea li quedà nebulosa i mal formulada; una de dues: o va amb *attutire* o és manlleu de *tuer*; si va amb aquell no hi ha explicació possible de la pèrdua de -T-, si va amb aquest no s'explica ni -ir ni a-. El total resta insostenible.²

Continua: «El Dr. Leo Spitzer, en carta particular, ens proposa, amb les convenients reserves, una altra etimologia: *atuir* podria ésser resultat d'un canvi de conjugació de *atuar*, i *atuar* vindria del ll. *ACTUARE* 'acabar': del sentit de 'acabar' al més concret de 'extingir', 'anihilar' no hi ha més que una passa: la di-